

СПІВІДНОШЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ РІЗНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ В РЕГУЛЮВАННІ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Сгоров А. Є.

*аспірант I курсу кафедри теорії держави і права, конституційного права
та державного управління юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Визначаючи особливості формування правової системи України і сучасного її стану, треба зауважити, що історично наша держава (включаючи періоди тимчасової окупації території України іншими державами) ніколи не належала до англосаксонської правової системи. Проте, внаслідок сучасних євроінтеграційних процесів і посиленням ролі Верховного Суду в судовій системі України внаслідок проведення судової реформи, в правовій системі України значно збільшилася кількість елементів англосаксонської правової системи. При цьому, парадоксальним чином зазначені елементи дедалі частіше починають переважати над елементами романо-германської правової системи, яка для України є традиційною.

Зазначеним процесам значно сприяє українське законодавство і цей процес триває вже доволі давно. Ще 23 лютого 2006 року було прийнято закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», з якого почалося формування підвалин інтеграції англо-саксонської правової системи в національну і правову систему, і систему законодавства.

Відповідно до ч.5 ст.13 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» (в новій редакції) висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права. Також, відповідно до ч.6 цієї ж статті висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права. Отже, судові прецеденти в Україні та відповідна судова практика фактично були зрівняні в своїй юридичній силі з нормативно-правовими актами.

В контексті вивчення місця права іноземної держави в регулюванні цивільних правовідносин доволі цікавим є підхід, застосований Великою Палатою Верховного Суду у листопаді 2021 року. Зокрема, Велика Палата Верховного Суду у своїй постанові від 16 листопада 2021 року по справі №904/2104/19 сформулювала новий правовий

висновок, який фактично дозволяє використання права іноземної держави (в контексті даної судової справи – права Англії) у якості джерела права для врегулювання взаємовідносин поруки в цивільному судочинстві. Так, Велика Палата Верховного Суду зазначила, що у разі існування іноземного елемента в цивільно-правових відносинах договірною характеру та домовленості сторін про застосування права іноземної держави в даних правовідносинах застосування права іноземної держави є цілком обґрунтованим.

При цьому, було сформульовано ряд умов щодо такого застосування.

Перш за все, для застосування права іноземної держави важливе його об'єктивне розуміння і тлумачення в однаковому для усіх сторін змісті. Для досягнення цієї мети Велика Палата Верховного Суду значно збільшує значимість висновку експерта у галузі права та прямо зазначає, що висновок експерта є допустимим способом здобуття судом інформації про іноземні норми, які застосовуються для правовідносин з іноземним елементом. При цьому, допускається використання висновків іноземних експертів та навіть доктрин права за умови здійснення якісного та автентичного перекладу.

Другою умовою є чітке визначення співвідношення даного права іноземної держави із українським національним законодавством. Велика Палата Верховного Суду констатує, що право Англії є неписаним та, на відміну від українського, некодифікованим, відповідно, нормативно-правові акти на кшталт Цивільного кодексу, які регулюють договір поруки, в англійському праві відсутні. При цьому, англійське право характеризується наявністю значної кількості судових прецедентів та правових доктрин, які Великою Палатою Верховного Суду й були вирішені для врегулювання спору (при цьому, був проведений їхній переклад).

Третьою умовою є додержання принципу добросовісності при укладанні правовідносин. Звісно, кожна сторона при укладанні договору зосереджена на власних інтересах, проте за відсутності такого принципу існування самих правовідносин стає під загрозою зриву, а застосування права іноземної держави стає недоречним. Велика Палата Верховного Суду застосувала також доктрину *non concedit venire contra factum proprium* (ніхто не може діяти всупереч своїй попередній поведінці), в основі якої лежить принцип добросовісності, та навела визначення, що поведінкою, яка суперечить добросовісності та чесній діловій практиці, є, зокрема, поведінка, що не відповідає попереднім заявам або поведінці сторони, за умови, що інша сторона, яка діє собі на шкоду, розумно покладається на них.

Відповідно, лише за одночасного додержання даних умов застосування примату права іноземної держави, навіть із відмінною правовою системою, може бути виправданим.

Однак, слід окремо зазначити, що дане виключення може стосуватися галузей права, в якому переважає диспозитивний метод регулювання – цивільне, господарське, сімейне право тощо. На думку автора, право іноземної держави не може застосовуватися в конституційному та адміністративному праві, оскільки у випадку з конституційним правом це може призвести до порушення Конституції України та є просто недоречним через відмінності в конституційних системах держав (наприклад, застосування конституційних процедур федеративної держави в Україні з її унітарним устроєм), тоді як у випадку з адміністративним правом таке застосування може призвести до порушення роботи державних органів. Недоречним також є застосування іноземного права в кримінальному та податковому праві як у галузях, де активно застосовується примус, монополію на який зберігає лише держава. Незначне виключення становлять лише регулювання випадків екстрадиції та уникнення подвійного оподаткування, врегульовані міжнародними угодами.

Тож треба відзначити, що в умовах інтеграційних процесів формування сучасних правових систем, особливо це стосується країн Нової Європи, використання досягнень і взаємопроникнення сталих правових систем є обґрунтованим і абсолютно виправданим, але, все ж таки, в цьому процесі є винятки, що відповідають особливостям національних правових систем.

Література:

1. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 року №1402-VIII (в редакції від 22.03.2022 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16 листопада 2021 року по справі № 904/2104/19/. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=101990860&red=100003ccf2c9d04ddf8abe7368aa525897cc5&d=5>